

STANISŁAW CELESTYN NAPIÓRKOWSKI OFMConv

FORMACJA I WSPÓŁPRACA EKUMENICZNA W POLSCE*

Watykański Sekretariat ds. Jedności Chrześcijan wpisał w program swojej działalności wspieranie ekumenizmu w Kościołach lokalnych. Wydał w tym celu dokument *Współpraca ekumeniczna na płaszczyźnie regionalnej, krajowej i diecezjalnej* (22 lutego 1975 r.)¹. Pragnie on stanowić miejsce przeglądów ekumenicznej sytuacji w tzw. terenie, jak również wymiany doświadczeń. Obejmując zróżnicowane kultury oraz tradycje Kościołów lokalnych, sprawdza, jak ustalenia ogólnokościelne wcielają się w terenie. Sprawozdania z różnych regionów świata rysują mapę żywego ekumenizmu. Czyta ją z pożytkiem Sekretariat, uczą się z niej zebrani delegaci (przedstawiciele Ekumenicznych Komisji Konferencji Episkopatów). Czterokrotnie odbyło się takie światowo-ekumeniczne forum: w 1967, 1972, 1979 i 1985 roku². Czwarte spotkanie, które odbyło się w Rzymie, w dniach 22-27 kwietnia 1985 roku, poprzedziły staranne dwuletnie przygotowania. Postanowiono skupić się na temacie "Formacja i współpraca ekumeniczna w Kościele lokalnym". Sekretariat ds. Jedności Chrześcijan przesłał krajowym Komisjom ds. Ekumenizmu specjalny kwestionariusz pytań organizujący przygotowywane charakterystyki. Poniższy tekst stanowi polską próbę odpowiedzi na pytania watykańskiego Sekretariatu. Schematyczność słowa niech usprawiedliwi jego geneza. Zebranie w jedno dokonań i braków przynosi orientację w badanym regionie tematycznym, pożyteczną również dla polskiego czytelnika.

* Tekst złożony do druku 15 maja 1987 roku.

¹ Polski przekład w: *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*. Wydał S. C. N a p i ó r k o w s k i. Lublin 1982 nr 564-671.

² Por. "Service d'Information" 1973 fasc. 2 nr 20 i 1980 fasc. 1 nr 42.

I. FORMACJA EKUMENICZNA

1. *Program formacji ekumenicznej w Seminariach Duchownych i Wyższych Uczelniach Kościelnych*

Po opublikowaniu 16 kwietnia 1970 roku *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu. Część II: Ekumenizm w nauczaniu wyższym*³ Komisja Episkopatu do Spraw Ekumenizmu opracowała dokument pt. *Wytyczne programowe w sprawach ekumenicznej formacji w seminariach duchownych i fakultetach teologicznych w Polsce*⁴. Niektóre wytyczne "Wytycznych":

a) Cała formacja duchowa winna mieć wymiar ekumeniczny.

b) Otwierać umysły alumnów na całą tradycję chrześcijańską, nie tylko rzymskokatolicką.

c) Uwzględniać "hierarchię prawd", co ułatwi odnajdywanie zasadniczej jedności w tym, co istotne.

d) Do programu studiów wprowadza się ekumenizm jako nową dyscyplinę teologiczną w wymiarze 1 godziny tygodniowo przez okres jednego roku.

e) Żąda się, by każde Seminarium posiadało profesora specjalistę od ekumenizmu.

f) Zaleca się alumnom organizowanie kółek ekumenicznych, uczestnictwo w spotkaniach ekumenicznych i organizowanie takich spotkań oraz zainteresowanie literaturą innych wyznań.

2. *Wykłady "Zagadnienia ekumeniczne"*

Komisja Episkopatu do Spraw Ekumenizmu opracowała szczegółowy program wykładów z ekumenizmu wprowadzonych do "Ratio Studiorum"⁵. Program przewiduje 30 godzin rocznie, w tym na historię ruchu ekumenicznego przewiduje tylko 4 godziny; więcej uwagi poświęca sytuacji wyznaniowej w Polsce oraz na urzeczywistnianie ekumenizmu (charakterystyka niewłaściwej i właściwej postawy ekumenicznej i omówienie konkretnych form działalności ekumenicznej). Sporo miejsca poświęca się też w programie ukazaniu specyficznej wartości i duchowości prawosławia i protestantyzmu.

³ Polski przekład w: *Ut unum* nr 410-489.

⁴ Tamże nr P64-P69.

⁵ Jw. nr P71-P76.

3. *Profesorowie ekumenizmu*

W Polsce są 23 Wyższe Seminarium Duchowne Diecezjalne i 24 zakonne. Tylko w kilku seminariach uczą ekumenizmu profesorowie wyspecjalizowani w tej dziedzinie. W innych wykładają "przyuczeni" historycy, dogmatycy i inni. Mimo takiej sytuacji brakuje księży studiujących w Instytucie Ekumenicznym.

4. *Formacja profesorów ekumenizmu*

Od 1970 roku pracowała w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Sekcja Teologii Porównawczej i Ekumenicznej umożliwiając specjalizację w zakresie ekumenizmu. W 1983 roku została przekształcona w Instytut Ekumeniczny. Ma on za zadanie m.in. przygotowywać profesorów ekumenizmu. Zostały więc stworzone warunki do przygotowania kadry profesorów-ekumenistów do seminariów duchownych. Nadto w Akademii Teologii Katolickiej istnieje katedra ekumenizmu, żaden jednak magister nie robi w niej specjalizacji.

5. *Skrypt do ekumenizmu*

Do wykładów z ekumenizmu profesorowie i studenci otrzymali skrypt *Wprowadzenie do zagadnień ekumenicznych*, opracowany przez ks. bp. Władysława Miziołka. Seminarium Duchowne przyjęło go jako podstawę wykładów "Zagadnienia ekumeniczne".

6. *Sesje profesorów ekumenizmu i diecezjalnych referentów ekumenizmu*

Komisja Episkopatu ds. Ekumenizmu organizuje coroczne sesje: jedną dla profesorów ekumenizmu, drugą dla referentów kurialnych do spraw ekumenizmu.

Niezależnie od Komisji Episkopatu działa też w Polsce Sekcja Ekumeniczna Teologów Polskich, która organizuje sympozja naukowe dla swoich członków przynajmniej raz w roku. Dzięki temu profesorowie mają okazję do udoskonalenia swojej formacji.

7. *Ośrodek ekumeniczny w Warszawie*

W 1961 roku, przy Studium Duszpasterskim Kurii Metropolitalnej w Warszawie, powstała Sekcja Ekumeniczna, którą prymas Polski przekształcił w 1962 roku w "Ośrodek do Spraw Jedności Chrześcijan". Od 1964 roku odbywają się tam seminarium na temat Kościołów wschodnich. Ośrodek tworzy klimat i ducha

ekumenicznego w warszawskim środowisku duchownych i świeckich z różnych wyznań.

8. *Czasopisma ekumeniczne*

Od 1967 roku, staraniem ks. bpa. W. Miziołka, ukazuje się kwartalnik "Biuletyn Ekumeniczny", najpierw w maszynopisie, następnie (od 1972 r.) na powielaczu. Trafia on przede wszystkim do seminariów duchownych. Nakład 500-1000 egzemplarzy.

Od 1983 roku ukazuje się kwartalnik "Studia i Dokumenty Ekumeniczne" wydawany przez Chrześcijańskie Stowarzyszenie Społeczne, na dobrym poziomie, przyznające priorytet dokumentacji i zapoznawaniu społeczeństwa z ekumenicznymi wydarzeniami. Nakład 1 000 egzemplarzy.

9. *Sekcje ekumeniczne alumnów seminariów duchownych i studentów teologii*

W niektórych seminariach klerycy tworzą "kółka ekumeniczne" mające na celu modlitwę o jedność, własną formację ekumeniczną i popularyzowanie idei ekumenicznych wśród kolegów. Również świeccy studenci teologii KUL utworzyli Sekcję Ekumeniczną.

10. *Rekolekcje ekumeniczne w Laskach*

Co roku organizuje się w Laskach rekolekcje ekumeniczne. Uczestniczą w nich duchowni: księża diecezjalni, zakonni oraz alumni seminariów duchownych. Grupa ma strukturę międzywyznaniową. Uczestniczą w nich również studenci teologii Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej.

11. *Udział w Tygodniach Powszechnej Modlitwy o Jedność*

Alumni seminariów duchownych uczestniczą zespołowo czy prywatnie w nabożeństwach ekumenicznych urządzanych z racji styczniowego Tygodnia ekumenicznej modlitwy przede wszystkim w większych miastach. Ponieważ takie nabożeństwa gromadzą braci z różnych wyznań, na ogół również wyższych przedstawicieli różnych Kościołów, stają się dobrym instrumentem ekumenicznej formacji.

12. *Brak popularnego pisma ekumenicznego*

Polska nie posiada żadnego popularnego pisma ekumenicznego. Dwa wspomniane wyżej kwartalniki o bardzo niskim nakładzie nie docierają do szerszych kręgów społeczeństwa. Jedyny dziennik katolicki ("Słowo Powszechne", wyd. przez Pax) dość dobrze służy sprawie ekumenizmu, lecz z trudem dociera do szerszych grup społeczeństwa z racji żałośnie niskiego nakładu.

13. *Oczyszczanie podręczników i katechizmów*

Z inicjatywy Komisji Episkopatu ds. Ekumenizmu przeprowadzono pod koniec lat siedemdziesiątych przegląd podręczników teologicznych używanych wówczas w Polsce. Dokonano z nimi rozliczenia ekumenicznego. Wyniki zostały opublikowane drukiem w formie artykułu⁶.

Nota bene, podręczniki do Pisma św. i dogmatyki wypadły zupełnie dobrze; nieco słabiej – z teologii moralnej, najslabiej z apologetyki, czyli teologii fundamentalnej. Część "fundamentalistów" nie może się uporać z dawnym sposobem argumentacji "ze znamion Kościoła"; wychodzi im, że t y l k o Kościół rzymskokatolicki jest jeden, święty, katolicki i apostołski, a inne Kościoły nie mają tych przymiotów (takie uproszczenie "robi złą krew" braciom z innych Kościołów).

Podczas sympozjum zorganizowanego na KUL-u przez Instytut Ekumeniczny tej uczelni oraz watykański Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan (20-21 listopad 1984 r.) dokonano również przeglądu katechizmów i pomocy katechetycznych. Stwierdzono, że na ogół wolne są od ducha "anty", ale brakuje w nich informacji o innych Kościołach: panuje niemal generalne desinteressement w stosunku do innych chrześcijan. Po stronie Kościołów zrzeszonych w PRE nie podjęto takich działań.

14. *Trudności w ekumenicznej formacji*

Do podstawowych trudności odnośnie do formacji ekumenicznej w Polsce trzeba zaliczyć: a) brak zrozumienia dla ekumenizmu wśród wyższego i niższego duchowieństwa, również wśród hierarchii i profesorów seminariów duchownych; b) brak "równowagi sił" – liczbowa przewaga katolików daje im poczucie wyższości i utrudnia budzenie świadomości potrzeby dialogu; c) odmiennosc postaw w stosunku do władzy świeckiej. Katolicyzm pozostaje niekiedy w opozycji;

⁶ S. C. N a p i ó r k o w s k i OFMConv. *Współczesne katolickie podręczniki teologiczne w Polsce w świetle postulatów ekumenizmu*. RTK 27:1980 z. 2 s. 85-99.

podnosi krytyczny głos w stosunku do projektów ustaw, do niektórych instytucji, do sposobu sprawowania władzy i ograniczania duszpasterskiej działalności Kościoła; Kościoły zrzeszone w Polskiej Radzie Ekumenicznej na ogół deklarują solidarność z działaniami władz państwowych również w tych sytuacjach, w których Kościół rzymskokatolicki uważa za konieczne wypowiedzieć "non possumus".

II. WSPÓŁPRACA EKUMENICZNA

1. *W dziedzinie ekumenizmu duchowego*

W 1971 roku delegacja Polskiej Rady Ekumenicznej po raz pierwszy uczestniczyła w nabożeństwie ekumenicznym w kościele katolickim.

W 1974 roku po raz pierwszy wspólnie obchodzono Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan. W ostatnich kilku latach angażują się w nie najwyżsi dostojnicy kościelni Kościoła rzymskokatolickiego (ks. prymas przemawiał w głównej cerkwi w Warszawie), co bratnie Kościoły przyjmują bardzo pozytywnie.

Grupa świeckich katolików z Warszawy wystąpiła z inicjatywą comiesięcznego nabożeństwa ekumenicznego (Jan Turnau i Grzegorz Polak z "Więzi" i in.). Odbywa się ono w kościele reformowanych i zdobywa coraz liczniejsze rzesze uczestników.

W Lublinie odbywają się od wielu lat spotkania ekumeniczne typu modlitewnego. Towarzyszą im agapy i program formacyjny (odczyty, spotkania z zaproszonymi prelegentami). Jest to inicjatywa oddolna, której biskup błogosławi.

2. *W dziedzinie ekumenizmu doktrynalnego*

a) Dialog o chrzcie

Komisja Episkopatu ds. Ekumenizmu wystąpiła w 1971 roku z inicjatywą bilateralnych rozmów na temat chrztu. Chodziło o rozmowy z każdym osobno Kościołem przynależącym do Polskiej Rady Ekumenicznej. Omawiano teologię i obrzędy chrztu oraz problem uznania jego ważności, które stanowiłyby podstawę do wydania przez odpowiednie autorytety kościelne obowiązującej deklaracji o niepowtarzaniu chrztu i wydawaniu zaświadczeń (metryk) chrztu w przypadku małżeństw mieszanych. Polska Rada Ekumeniczna została poinformowana o tej sieci rozmów bilateralnych. Obecnie wszystkie rozmowy zostały zakończone, spisano protokoły i można by już przystąpić do ogłoszenia wyników. Wstrzymano się jednak, by uzupełnić to przedsięwzięcie dialogiem z Adwentystami

Dnia Siódmego i felicianowską gałęzią Mariawitów (obie wspólnoty nie należą do Polskiej Rady Ekumenicznej).

b) Komisja Mieszana

Z inicjatywy Komisji Episkopatu ds. Jedności Chrześcijan powstała w 1974 roku Komisja Mieszana (z PRE), która: 1° omawia przyszły Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan, a po nim ocenia jego przebieg, 2° stanowi forum do omawiania spraw konfliktowych, 3° daje okazję do wzajemnego informowania się o wydarzeniach ekumenicznych i kościelnych interesujących obie strony i 4° podejmuje inne sprawy ekumeniczne. Komisja zbiera się 2 razy w roku.

c) Podkomisja Dialogu

W 1977 roku Komisja Mieszana utworzyła do spraw doktrynalnych Podkomisję Dialogu (dwóch katolików, dwóch ze strony PRE). Podkomisja powiększa swój skład ekspertami z obu stron. Najpierw przedyskutowała dokument z Akry o chrzcie i dokonała aktu jego recepcji. Poinformowała o tym sekretariat Komisji "Wiara i Ustrój", a broszurkę z tekstem dokumentu oraz informacją o nim i o jego polskiej recepcji opublikowała w 20 tysiącach egzemplarzy (nakład wysoki, jak na polskie warunki). Jest to pierwsza w historii tego typu polska publikacja ekumeniczna. Następnie Podkomisja podjęła temat małżeństw mieszanych. Przedstawiciele poszczególnych Kościołów prezentowały stanowiska swoich wspólnot. Katolicy przedłożyli projekt instrukcji Konferencji Episkopatu Polski na temat matrimonia mixta, wysłuchali opinii, udzielali wyjaśnień i zaproponowali episkopatowi poprawki. Nasi współrozmówcy przyjęli to jako znaczące wydarzenie ekumeniczne (nowy styl pracy i stosunku do Kościołów mniejszościowych).

d) Instytut Ekumeniczny

Do Rady Naukowej Instytutu zostali zaproszeni przedstawiciele innych Kościołów, co przyjęli bardzo pozytywnie. Uczestniczą w posiedzeniach i pracach zarówno Rady, jak i w innych dziedzinach życia Instytutu. Współpracują w przygotowaniu wielkiego podręcznika ekumenizmu.

e) Inne formy współpracy ekumenicznej typu akademickiego

W ostatnich latach zrobiono w Polsce trzy habilitacje z zakresu teologii protestanckiej (ks. A. Skowronek, ks. A. Nossol, O. C. Napiórkowski), wysoko ocenione wśród teologów protestanckich. Chrześcijańska Akademia Teologiczna, kształcąca teologów z Kościołów przynależących do Polskiej Rady Ekumenicznej, zaprasza nas z recenzjami prac doktorskich i habilitacyjnych oraz z referatami na swoje sympozja (aczkolwiek ostrożnie). Nasze uczelnie zapraszają profesorów z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej z podobnych okazji.

3. W dziedzinie ekumenizmu praktycznego

Na tym polu ekumenizm polski napotyka najwięcej trudności. Nie ma ani jednego prowadzonego wspólnie przedsięwzięcia, żadnej wspólnej akcji, żadnego wspólnego świadectwa wobec oficjalnie ateistycznej rzeczywistości państwowej. Katolicki Kościół w Polsce nie znajduje poparcia w bratnich Kościołach nawet w sporach o krzyże. Co mimo wszystko można odnotować?

a) Kontakty kurtuazyjne

Nowy przewodniczący Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu złożył wizytę przewodniczącemu PRE, będącemu zarazem Biskupem Naczelnym Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. Nowy prymas Polski złożył wizytę w siedzibie Polskiej Rady Ekumenicznej i przyjął u siebie rewizytę. W czasie drugiej swojej pielgrzymki do ojczyzny papież miał spotkanie z przedstawicielami PRE. Niektórzy biskupi i księża oraz zakonnice utrzymują przyjazne kontakty z braćmi z innych Kościołów. Podkreśla się po obu stronach, że takie kontakty tworzą nowy klimat i podstawę do kontaktów bardziej oficjalnych.

b) Sprawa ekumenicznego wydania Biblii

Komisja Episkopatu do Spraw Ekumenizmu już dawno wystąpiła do PRE z propozycją ekumenicznego polskiego przekładu Biblii, ale otrzymała odpowiedź, że to niemożliwe, ponieważ oni nie mają wystarczającej liczby specjalistów (wkrótce jednak wydali nowy przekład własnymi siłami). Obecnie pracuje "prywatna grupa", która dokonała przekładu Ewangelii św. Marka i pracuje nad przekładem dalszych ksiąg Nowego Testamentu – z myślą o szerokich kręgach odbiorców.

c) "Dzielenie się gośćmi"

Mniej więcej od 1970 roku goście PRE lub któregoś z Kościołów do niej należących, którzy interesują Kościół rzymskokatolicki, składają wizytę przewodniczącemu czy wiceprzewodniczącemu Komisji Episkopatu ds. Ekumenizmu (np. dr E. C. Blake, dr L. Vischer, Ph. Potter), a nasi goście ekumeniczni – Polskiej Rady Ekumenicznej (np. O. J. Hamer).

d) Świątynia Pokoju

Z ideą ekumenicznej Świątyni Pokoju na terenie byłego obozu koncentracyjnego na Majdanku (Lublin) wystąpił biskup katolicki tego miasta informując o tym i zapraszając do współpracy PRE, która odpowiedziała pozytywnie. Niktórzy przedstawiciele innych Kościołów bardzo czynnie włączyli się w realizację tej inicjatywy. Trzeba to odnotować, aczkolwiek budowa Świątyni Pokoju przestała być aktualna.

e) Ekumenizm w akcjach charytatywnych

Od początku ostrego kryzysu ekonomicznego zaczęły napływać do Polski transporty lekarstw, żywności i odzieży. Wcześniej zaczął je otrzymywać Kościół rzymskokatolicki. Zwrócił się on do bratnich Kościołów z propozycją podziału, co zostało przyjęte pozytywnie. Później więcej otrzymywała PRE, która odwzajemniła się analogiczną propozycją. Przy rozdziale darów proboszczowie nie wyłączały innych wyznań.

f) Krzyż polskiego ekumenizmu: świątynie

Mieliśmy przykre spory o świątynie z braćmi prawosławnymi, zwłaszcza w diecezji przemyskiej. Każdy przypadek należy rozpatrywać osobno. Na ogół chodzi o świątynie w jakiś sposób związane z unitami, do których prawosławni i katolicy zgłaszają pretensje. Częściej zdarzają się spory o świątynie używane dawniej przez braci protestantów i pozostające ich prawną własnością, a nie używane, zamknięte, idące w ruinę. Były przypadki, że legalnie nie można było przejąć tych kościołów i nasi wierni tworzyli fakty dokonane. Były przypadki, że przykładali do tego swoją rękę duchowni. Jest faktem, że informacje o tych zajściach, zwłaszcza przekazywane do zachodnich środków masowego przekazu, krzywdziły stronę katolicką. Obecnie wszystkie sprawy zostały załatwione "pokoju". W ostatnim przypadku, kiedy stwierdzono winę księdza katolickiego, sam ks. prymas przeprosił zwierzchnika zainteresowanego i pokrzywdzonego Kościoła,

winnych surowo upomniął i sprawę załatwiono zgodnie z wolą prawowitych właścicieli.

W 1971 roku ordynariusz diecezji katowickiej zadeklarował gotowość udostępnienia luteranom świątyń katolickich, gdzie tego potrzebują. Ordynariusz diecezji opolskiej nie tylko wyraził gotowość udostępniania świątyń protestantom, ale wydał dekret, by księża jego diecezji udostępniali im swoje świątynie, gdy zajdzie taka potrzeba. Nie znamy przypadków podobnej gotowości w drugą stronę, tzn. w stronę katolików.

g) Krzyż polskiego ekumenizmu: prozelityzm

Ogromny dynamizm wykazują Świadkowie Jehowy, którzy nękają naszych wiernych i sporą liczbę przeciągają do swoich wspólnot (brak dokładniejszych statystyk; Świadkowie Jehowy liczą prawdopodobnie ok. ćwierć miliona członków). Zdynamizowały swoją apostołską aktywność niektóre grupy zielonoświątkowe protestanckiej proweniencji; przeciągają do siebie katolików, nawet świeckich studentów teologii, a także luteran i innych protestantów. Budzą się zainteresowania religiami Wschodu.

h) Krzyż polskiego ekumenizmu: bracia, którzy zmienili Kościół

Na spotkania ekumeniczne przychodzą niekiedy kapłani, którzy porzucili Kościół rzymskokatolicki i obecnie pełnią duchowne posługiwanie w innym Kościele oraz reprezentują go w ekumenicznej wspólnocie. Jak ma się wobec nich zachować np. rzymskokatolicki biskup, z którego diecezji owi kapłani odeszli i według Prawa Kanonicznego pozostają w karach kościelnych? Katolicy działacze ekumeniczni, organizatorzy wspólnej modlitwy, słyszą z jednej strony "Chcemy być traktowani jednakowo! Nie dzielcie nas na lepszych i gorszych!", a z drugiej strony: "Ekumenizm – tak, ale z kim? Pytanie o to, kto z nami stanie przy ołtarzu, nie zawsze musi być antyekumeniczne".

i) Synody diecezjalne

Wszystkie synody diecezjalne odprawiane w okresie posoborowym podjęły temat ekumenizmu. Synod diecezji katowickiej (największe skupisko luteran) poświęcił tej sprawie cały dokument o wielkiej wartości ekumenicznej.

j) Listy pasterskie

Biskupi na ogół nie wydają listów pasterskich dla swoich diecezji o jedności chrześcijan. Wyjątek stanowi diecezja katowicka, której ordynariusze czynią to co roku z okazji styczniowego Tygodnia. Konferencja Episkopatu Polski wydała taki list w 1968 i 1984 roku.

Od początku 1985 roku, kiedy zredagowano powyższy przegląd formacyjno-ekumenicznej sytuacji w Polsce, nie wydarzyło się nic, co w sposób zasadniczy zmieniałoby narysowany obraz. Trzeba dorzucić, iż w międzyczasie studenci teologii otrzymali podręcznik do ekumenizmu (Ks. Stanisław Nagy, *Kościół na drogach jedności*, Wrocław 1985). Łatwo mogą pogłębić podręcznikowo ujęte problemy dzięki *Światłom ekumenii* ks. Alfonsa Skowronka (Warszawa 1984) oraz drugiemu wydaniu książki Karola Karskiego *Dążenia ekumeniczne we współczesnym świecie* (Warszawa 1986). Instytut Ekumeniczny KUL przystąpił do opracowania akademickiego podręcznika ekumenizmu. Na ATK, pod narastającym ciśnieniem opinii studentów domagających się specjalizacji w zakresie ekumenizmu, skorygowano strukturę Wydziału Teologicznego i utworzono taką specjalizację.

Watykański Sekretariat ds. Jedności Chrześcijan, na spotkaniu delegatów narodowych komisji ekumenicznych w kwietniu 1985 roku, podsumował odpowiedzi na ankietę w sprawie formacji i współpracy ekumenicznej. Wyczytał w nich pilną potrzebę ekumenicznej formacji na wszystkich poziomach: alumnów seminariów duchownych, kapłanów pracujących w duszpasterstwie, zakonników, asystentów parafialnych i całego ludu Bożego. Stwierdził, że w niektórych krajach dobrze stoi ekumeniczna formacja akademicka, gorzej formacja szerszych kręgów "ludu". Pocieszającym faktem są małe grupy formacji tworzone w różnych krajach. Dość często podstawę ekumenicznego wrastania w ekumenizm stanowią dokumenty z Limy o chrzcie, Eucharystii oraz duchownych posługiwaniach czy "Raport końcowy" anglikańsko-katolickiej Komisji Mieszanej. Wiele krajów stwierdza z niepokojem dynamiczny rozwój sekt, które zagrażają nie tylko Kościołowi katolickiemu, ale również innym Kościołom i wspólnotom. Watykan zaalarmowany rozwojem sekt podjął ich temat w 1972 roku i nie przestaje się nim poważnie zajmować. Sekretariat ds. Jedności Chrześcijan widzi w sektach poważne utrudnienie pracy ekumenicznej⁷. Jan Paweł II, przemawiając do uczestników kwietniowego spotkania powiedział z mocą, że "ekumeniczny

⁷ *Formation et collaborations oecuméniques dans l'Église locale. Recontre des délégués des commissions oecuméniques nationales. Rome, du 22 au 27 avril 1985. Un compte rendu de la réunion. "Service d'Information" 1985 fasc. 2 nr 58 s. 37-42.*

wymiar jest niezbywalną częścią wszystkich procesów formacji chrześcijańskiej⁸. Konieczność dobrej formacji ekumenicznej stwierdził również kardynał przewodniczący: "Zaangażowanie w ruch ekumeniczny, promocja autentycznego ekumenizmu oraz praca nad postępowaniem Kościołów i wspólnot kościelnych ku jedności [...] koniecznie wymaga dobrej formacji"⁹.

Podsumowanie ankiet przygotowane przez biskupa Marcosa G. McGratha zawiera kilka elementów szczególnie interesujących polski ekumenizm: 1. W krajach, gdzie katolicy stanowią znaczną większość, ekumenizm napotyka na duże trudności, ponieważ wielu katolików nie dostrzega jego potrzeby i uważa go za bezprzedmiotowy; tymczasem właśnie w takiej sytuacji, co podkreślają bracia protestanci, sprawdza się autentyczność ekumenicznej postawy. 2. W środowiskach o przeważającej większości katolików wyjątkowo agresywnie pracują różne sekty, co zniechęca katolików do ekumenizmu i czyni go niemal niemożliwym. Zdając sobie sprawę z tego problemu, ojcowie Soboru Watykańskiego zastrzegli miejscowym biskupom prawo określania form ekumenizmu przy uwzględnianiu różnych elementów konkretnej sytuacji. Trzeba zwracać pilną uwagę na problem sekt, dobrze je poznać i poszukiwać możliwości godzenia ekumenizmu z zabezpieczeniem własnej owczarni. 3. Stwierdza się częsty brak dobrze przygotowanych specjalistów od ekumenizmu. Konsekwencje tego deficytu są żalotne: mnożą się niekompetentne wypowiedzi o jedności i pracy na rzecz jej przywrócenia, szerzy się zamieszanie pojęć, a co za tym idzie, nieufność środowisk kościelnych do ekumenizmu. Seminaria duchowne i biskupi koniecznie potrzebują ekumenicznych ekspertów po uniwersyteckich studiach ekumenicznych. Tacy ludzie będą mogli podjąć trud ekumenicznej formacji duchowieństwa i różnego typu animatorów wprowadzających ekumenicznego ducha do lokalnych Kościołów. 4. Nie we wszystkich seminariach duchownych prowadzi się systematyczne wykłady z ekumenizmu, a tam, gdzie je wprowadzono, nie przedłuża się ich na lata po święceniach w formację ciągłą. Bardzo niewielu respondentów wspomina o ekumenicznej formacji zakonników, zakonnic i wychowawców. Rzadko wzmiankują o ekumenicznej formacji świeckich poprzez niedzielne homilie. 5. Na szczególną uwagę zasługuje stwierdzenie potrzeby nawrócenia się na ekumenizm. Biskup McGrath zaznaczył, że również biskupi potrzebują takiego nawrócenia. Dodał: "Za często nasze duchowieństwo i nasi wierni nie wychodzą z apologetycznej przeszłości, nie przyjmując do wiadomości tego wszystkiego, co wspólnie posiadamy z naszymi braćmi odłączonymi, naszych

⁸ Tamże s. 42. Tekst całego przemówienia w "L'Osservatore Romano" z 28 kwietnia 1985 roku pt. *L'ecumenismo é vitale per la Chiesa*.

⁹ Johannes Cardinal Willebrands. *Prolusio du Cardinal Président*. "Service d'Information" 1985 fasc. 2 nr 58 s. 44.

więzów i naszej komunii z nimi jako owocu chrztu oraz innych duchowych dóbr wspólnych Kościołowi [...]”¹⁰.

Kto wie, czy smętne konstatacje Watykanu o potrzebie ekumenicznej formacji biskupów i niższego duchowieństwa nie wskazują na zadanie wyjątkowo trudne do spełnienia. A przecież bez niej trudno o formację innych regionów Kościoła.

A N E K S

Od listopada 1990 do końca 1991 r. Podkomisja Dialogu dokonała przeglądu podręczników teologicznych, które formują adeptów teologii w naszym kraju: prawosławnych, protestanckich, polskokatolickich i rzymskokatolickich. Sformułowała też wnioski, które przesłała wyższym uczelniom kościelnym w Polsce i prasie.

UWAGI I POSTULATY PODKOMISJI D/S DIALOGU EKUMENICZNEGO EPISKOPATU KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO I POLSKIEJ RADY EKUMENICZNEJ W SPRAWIE PODRĘCZNIKÓW TEOLOGII

Podkomisja d/s Dialogu Ekumenicznego Episkopatu i Polskiej Rady Ekumenicznej dokonała przeglądu i oceny ekumenicznego charakteru podręczników teologii, używanych do kształcenia duchownych różnych wyznań w Polsce.

Wyniki prac Podkomisji wskazują na niedomagania wielu podręczników teologii w zakresie rzetelnej informacji o innych wyznaniach i ich doktrynie. W większości podręczników, używanych przez nasze Kościoły do kształcenia duchownych, widoczny jest brak zainteresowania dla kształtowania właściwej formacji ekumenicznej wśród przyszłych duchownych.

Dostrzegając pilną potrzebę przenikania idei ekumenicznych poprzez duchowieństwo do szerokich kręgów wyznawców naszych Kościołów, Podkomisja zwraca się do wydawców i autorów podręczników teologii z prośbą o uwzględnianie poniższych postulatów:

1. Należy wskazywać na wartości wiary i duchowego dziedzictwa innych Kościołów, zachęcając do ich rzetelnego poznawania.

¹⁰ *La formation oecuménique dans l'Eglise locale. Tamże s. 45-50.*

2. Informacje o historii innych kościołów i wyznań, zawarte w przygotowywanych podręcznikach, powinny być w miarę możliwości konsultowane z kompetentnymi przedstawicielami tych Kościołów.

3. Przytaczane poglądy teologiczne innych wyznań powinny odpowiadać aktualnemu stanowi wiedzy teologicznej lub, jeśli podręcznik odwołuje się do twierdzeń teologicznych z przeszłości, powinno to być wyraźnie zaznaczone.

4. Teksty polemiczne i wartościujące, dotyczące innych Kościołów, powinny szanować zasady prawdy i miłości, unikając powielania nieprawdziwych lub częściowo prawdziwych stereotypów.

5. Jeśli podręcznik ma zawierać szerszy materiał, poświęcony innemu wyznaniu, zaleca się formę samoprezentacji.

6. Przedstawianiu otwartych (spornych) problemów teologicznych powinna towarzyszyć informacja o aktualnym stanie ekumenicznych badań i dialogów.

FORMATION AND ECUMENICAL COOPERATION IN POLAND

S u m m a r y

The Secretary for Christian Unity Affairs organized in the period of 22nd to 27th of April 1985 a session entitled "Formation and Ecumenical Cooperation in the Local Church". Several dozen local Churches answered a special questionnaire prepared by the Secretary, which questionnaire concerned this matter. The following text is an attempt of a Polish response (part I and II) completed in the final part by the events from the later period and by the information of a résumé of answers to a questionnaire drawn up by the Secretary and its experts.

The information of the ecumenical formation in Poland contains some data on the lectures "Ecumenical questions in Theological Seminaries in the Polish People's Republic on the basis of "Programmatic directions for ecumenical formation in Theological Seminaries and Theological Departments in Poland", on the ecumenism professors, lectures duplicator, sessions of ecumenism professors and diocesan reporters, the Ecumenical Centre in Warsaw, ecumenical magazines, ecumenical sessions of alumni in Theological Seminaries, ecumenical retreats in Laski near Warsaw, on the participation in the Week of a Catholic Prayer for Unity, a critical review of theological handbooks and catechisms, and, finally, on the basic difficulties in the domain of ecumenical formation (among others, lack of understanding for ecumenism among the superior and lower clergymen and a quantitative weakness of "other Churches").

The information on the ecumenical cooperation gives us some data which characterize the situation in the sphere of spiritual, doctrinal and practical ecumenism (among others, on the dialogue about baptism and mixed marriages, Ecumenical Institute, "The Temple of Peace", the ecumenical edition of the Bible, arguments on the Churches, proselytism, diocesan synods bringing up the ecumenical problems, and, finally, it informs about the pastoral letters of bishops. Bearing in mind the summary made by the Secretary for Christian Unity Affairs the paper points to a thesis of an urgent need for ecumenical formation of bishops and lower clergy.